

Rezümé

Jelen tanulmány egy 2014-ben megkezdett ifjúsági értékrend kutatás részeredményeit mutatja be. A kutatás a 14-18 éves korosztály bűnelkövetését, deviáns viselkedését, értékrendjét vizsgálta, oly módon, hogy a felmérésben rávilágítottunk a bűnelkövetés háttértényezőire, ún. rizikófaktoraira, a célcsoport demográfiai és szocioökonómiai sajátosságaira, valamint a mintába került fiatalok nemzetiségi hovatartozására/identitására és – a vallásosság több dimenzióját mérve – a valláshoz fűződő viszonyára is. Tanulmányomban a kutatásnak három alapkérdését tárgyalom. Egyrészt azt, hogy van-e érdemi összefüggés a vizsgált, szocioökonómiai és kriminológiai értelemben egyaránt speciális (egyszersmind szinte homogén) mintacsoport vallásossága és viselkedése, valamint a vallásosság és az értékrendje között? Harmadrészt pedig azt, hogy igaz-e az a feltevés, mely szerint a cigány kisebbséghez tartozóknak a vallás fontosabb (lehet) már fiatal korban is, mint a nem roma társaik számára?

Summary

In this study, we have presented the partial findings of a research effort into the values shared by young people that commenced in 2014. In the research project, the crimes committed by, the deviant behaviors and the values shared by the generation of 14-18 years of age were examined. In the survey, we examined the background factors contributing to criminal behavior, the so-called risk factors, the demographic and socioeconomic features of the target group, as well as the nationality/identity of the young offenders in the sample, furthermore, their attitudes to religion, by assessing several dimensions of religiousness. In my study, I have discussed three basic aspects of the research topic. On the one hand, the question is whether there is any meaningful correlation between the religiousness and behavior, as well as the religiousness and the values shared by the sample group that was under review, which is special both from a socioeconomic and criminological point of view (but almost homogenous). On the other hand, we examined whether it is true that religion is (may be) more important for those who belong to the Roma minority than for their non-Roma counterparts, already at a young age.

A fiatalok bűnelkövetése, deviáns magatartása örökzöld témája a közbeszédnek és a gyermekekkel, kamaszokkal foglalkozó szakembereknek. A bűnmegelőzés ideája, ami a kriminálpolitika területén az elmúlt évtizedekben vált központi gondolattá, elsődleges célcsoportjának tekinti ezt a korosztályt. A fiatalok által tanúsított deviancia megértése azonban összetett feladat: nem elegendő ugyanis a korosztályi sajátosságokat figyelembe venni, hanem összetársadalmi kontextusban kell értelmezni a problémát.

A tanulmányban bemutatandó kutatás a 14-18 éves korosztály bűnelkövetését, deviáns viselkedését, értékrendjét vizsgálta, oly módon, hogy a felmérés rávilágított a bűnelkövetés háttértényezőire, ún. rizikófaktoraira, a célcsoport demográfiai és szocioökonómiai sajátosságaira, valamint a mintába került fiatalok nemzetiségi hovatartozására, és – a vallásosság több dimenzióját mérve – a valláshoz fűződő viszonyára is.

Ehelyütt a kutatás három alapkérdését tárgyalom. Egyrészt azt, hogy *van-e érdemi összefüggés* a vizsgált – szocio-ökonómiai és kriminológiai értelemben egyaránt speciális (egyszersmind szinte homogén) – mintacsoport *vallásossága és a viselkedése (devianciája)* illetőleg *a vallásossága és az értékrendje közt?* Harmadrészt, pedig azt a – vonatkozó szakirodalom² és személyes interjúk alapján formálódott – feltevést ellenőrzöm, mely szerint *a cigány kisebbséghez tartozók számára a vallás fontosabb (lehet) már fiatal korban is, mint a nem roma társaiknak?*

Hipotézisünket azokra a nemzetközi vizsgálatokra alapoztuk, amelyek szerint a vallásosság – illetőleg annak egyes aspektusai – hatást gyakorolnak az egyén érzelmi életére, attitűdjeire, értékrendjére, valamint közvetve a magatartására is. A pszichológiai tárgyú kutatások a spiritualitást jellemzően a lelki egészséggel³, a pozitív én képpel, valamint a fizikai egészséggel asszociálják⁴: a vallásos embereknek ugyanis jobb a stressz-tűrő képességük, optimistábbak és eredményesebben küzdenek meg az életben felbukkanó nehézségekkel.⁵ Igazolást nyert az is, hogy a vallási közösségekben való részvétel – mivel az érzelmi és spirituális érintettségét, elköteleződést is jelent – erősíti a morális szabályok és konstruktív személyközi viselkedésformák beépülését és elmélyülését. A hazai és nemzetközi vizsgálatok szerint, a vallásos fiatalok kevesebbet dohányoznak, drogoznak, és ritkábban fogyasztanak alkoholt.⁶ A vallási közösségekben való aktív részvétel csökkenti a bűnelkövetési hajlandóságot, a bűnelkövetés esélyeit⁷.

Rizikófaktorok, protektív faktorok

---

² Dúl Géza: Krisztus „Cigányország útjain” Cigánypasztoráció Magyarországon, Vigília, 2002. szeptember, 67. évfolyam, Józsa Márta: Romák a többségi társadalom csapdájában, www.vigilia.hu, 2002. szeptember, 67. évfolyam, stb.

³ dr. Kovács József: Bioetikai kérdések a pszichiátriában és pszichoterápiában, Budapest, 2006. 100-107. oldalig

⁴ 2013-ban tanulmánykötet jelent meg a vallás és spiritualitás hatékony alkalmazásáról a fiatalok pszichoterápiás kezelésében. Donald F. Walker and William L. Hathaway (Eds.). Spiritual Interventions in Child and Adolescent Psychotherapy. American Psychological Association, Washington, DC. 2013.

⁵ Seligman, M.E.P. (1991): Learned optimism, New York: Simon&Schuster, hivatkozva: Brody, Gene H.; Stoneman, Zolinda, Flor; Douglas, McCrary, Chris: Religion's Role in Organizing Family Relationships: Family Process in Rural, Two-Parent African American Families. Journal of Marriage and Family, November 1994. 2. oldal; Kopp Mária-Skrabski Árpád: Magyar lelkiállapot az ezredfordulón, http://www.tavlatok.hu/86/86kopp_skrabski.pdf, letöltés: 2015. január 10.

⁶ Hodge, D. R., Cardenas, P. et al: uo. 2. oldal, Kovács László: A vallásosság hatása a serdülők kábítószer-fogyasztására, Szociológiai Szemle, 2007/1-2., Pikó Bettina: Középiskolás fiatalok szabadidő-struktúrája, értékattitűdjei és egészségmagatartása, Szociológiai Szemle, 2005/2.; Györi József: Hit és egészség. Mit mutatnak az adatok? In: Hány lépés az élet? Ifjú-kór 4. OKKER, 2006.

⁷ David L. Barson – Byron R. Johnson: Religion: The Forgotten Factor in Cutting Youth Crime and Saving At-Risk Urban Youth, Jeramiah Project, No. 2. 1998.; The Role of Faith Based Organizations in Crime Prevention and Justice, April, 1999., Welfare Policy Center of Hudson Institute, Occasional Paper Series. Irvin, Matthew J.; Farmer, Thomas W. et al: School, Community, and Church Activities: Relationship to Academic Achievement of Low-Income African American Early Adolescents in the Rural Deep South, Journal of Research in Rural Education, February 15, 2010.

A fiatalok/tinédzserek deviáns viselkedését az utóbbi évtizedekben a – kiváltképpen a kockázati bűnmegelőzési elméleti modelljében gondolkodó – nemzetközi kutatások a rizikó faktorok–protektív faktorok dimenziói mentén vizsgálták.

A kutatásokban a rizikó- és védőfaktoroknak többféle csoportosítása is ismert. A leggyakoribb osztályozás az *individuális, korcsoportos, szociális és szituációs rizikófaktorok* kategóriák mentén történt meg. Az *individuális* tényezők között a stressz, genetikai sérülékenység, a fizikai, a pszichológiai, kognitív és viselkedési elemek jelentek meg; a *kortárs csoportból* érkező veszélyeket pedig tipikusan az antiszociális fiatalokkal való kapcsolattartással, illetőleg a köreikben történő szocializációval azonosították. A tudomány a *szociális tényezők* körében a szocio-ökonómiai faktorokat és a szociális ellátórendszer hiányosságait nevesíti; míg a *szituációs faktorok* között az 'alkalom szüli a tolvajt' elve érvényesül, miszerint a bűnelkövetés esélyét növelik a bűnelkövetői alkalmak.⁸

A tudományos közmegegyezés azonban leginkább a David Farrington és Murray-féle listát alkalmazza. Farringtonék a rizikófaktorok között az impulzivitás, az alacsony intellektus és iskolai teljesítmény, az elégtelen szülői felügyelet, a büntető vagy következetlen nevelői stílus, a rideg szülői attitűd, a gyermek fizikai bántalmazása, a szülői konfliktusok, a szétszakadt családok, az antiszociális szülők, a nagy családméret, az alacsony jövedelem, az antiszociális baráti társaság, az iskolai rendetlenség/deviancia nagy aránya, a zűrés szomszédság/lakókörnyezet, valamint – nem utolsó sorban – a magatartási zavarok a legjelentősebbek.⁹

A hatékony bűnmegelőzési programok megalkotásához azonban egyszerre kell számításba venni a rizikófaktorokat, valamint felvázolni azt a kört, amely védelmet nyújthat a krízis helyzetben lévő fiatalok számára¹⁰; mi több, egyes szerzők azt hangsúlyozzák, hogy nem a rizikófaktorok csökkentésére, hanem a protektív faktorok növelésére kell helyezni hangsúlyt, javítva az egyén fizikai, szellemi és érzelmi körülményeit és támogatva társadalmi behálózottságát.¹¹

Fraser, Richman és társai az ún. protektív faktorokat három nagyobb csoportba sorolták: az ún. *individuális, a családi* és a *családon kívüli* kategóriákba. Az *egyéni tényezők* között a nyugodt, megfontolt alaptermészetet, illetőleg a kitartást, a felelősségvállalást és a pozitív hozzáállást jelölték meg. A *családon belül* a támogató légkör és a strukturális épség, valamint a megfelelő nevelési stílus bizonyultak védelmezőnek. A harmadik klaszterbe a szélesebb értelemben vett *környezeti hálók* kerültek, mint amilyen az iskola és a munka. Végül, pedig Fraser-ék számoltak azzal, hogy annak van nagyobb esélye a 'talpon maradásra', aki jobban

---

⁸ Simoes, Celeste; Matos, Margarida G. et al: Juvenile Delinquency: Analysis of Risk and Protective Factors Using Quantitative and Qualitative Methods; Cignitie, Creier, Comportament, December, 2008. 3. oldal

⁹ Murray, Joseph; Farrington, David P.: im. 4. oldal

¹⁰ Simoes, C, Matos, G. M. et al: im. (4. jegyzet) 2. oldal

¹¹ A protektív faktorok számbavétele elsődlegesen a David Farrington-Rolf Loeber szerzőpáros nevéhez kötődött. Loeber R.m and Farrington, D.P., eds. 2001. Child Delinquents: Development, Intervention and Service Needs. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, Inc. (hivatkozva: Roberts, Flores, J.: Child Delinquency: Risk and Protective Factors of Child Delinquency, Bulletin Series, April 2003).

hozzáfér az iskolán kívüli és személyiségfejlesztő programokhoz, illetve a továbbképzési lehetőségekhez.¹²

Pollard és Hawkins szintén három csoportba gyűjtötte meg a védőfaktorokat: az *individuális tulajdonságok* mellett, a *szociális kötődést*, valamint az *'stabil értékrendet'* nevesítették. Protektív faktornak tekintették az egyénnek azt a képességét, hogy helyesen és tisztán tudja értelmezni mások *viselkedését*. Szerintük a *szociális kötődés (social attachment)* vonatkozásában – a család, iskola és kortárs csoport triáza mellett – a szélesebb értelemben vett közösségi beágyazódás a meghatározó. Főként azért, mert a közösségi tevékenység, a közösségben való való és tartalmas részvétel önmagában is generálja az ún. konstruktív jellegű társas kapcsolatokat, és fejleszti a szociális készségeket, képességeket. A pozitív célokat tételező közösségi aktivitás azért is fontos, mert a szociális kompetenciák fejlődését a tágabb közösség, a fiatal szociális közeltére közvetlenül is díjazza.¹³ Ilyen pozitív célokat megfogalmazó társas csoportosulásként írhatók le a vallási közösségek/ vallási szervezetek is.¹⁴ A *vallási közösségek* protektív jellegét tehát elsősorban azok kriminológiai kutatásuk hangsúlyozzák, amelyek a *szociális kötődés, szociális kontroll* elméleti kereteiben gondolkodnak.¹⁵

A jelenlegi kutatás módszere¹⁶

A vizsgálatban 14-18 év közötti javítóintézetben élő (Aszód, Debrecen, Rákospalota) valamint a Hajdú-Bihar megyei gyermekjóléti szolgálat gondozásában lévő, veszélyeztetett fiatalok kerültek: a vizsgálat időszakában javítóintézetben lévők száz százaléka valamint, az adott periódusban gondozás alatt lévő – közelítőleg 2600 fiatal – tíz százaléka. A családban élő fiatalok törvényes képviselőivel szülői hozzájáruló nyilatkozatot töltöttünk ki, a javítóintézeti mintában ezt az intézményvezetők (mint gyámok) hozzájárulása helyettesítette. A kutatást megalapozandó 2014. márciusában Hajdúhadházon próbamérést végeztünk.

A vizsgálatban két kérdőívet használtunk. Az **első adatlapon** a fiatal alapvető demográfiai adataira (nem, életkor, iskolázottság, az iskola típus), és a bűnelkövetés szempontjából szóba jöhető *családi és egyénben* rejlő rizikófaktorokra, háttértényezőkre (szülők iskolai végzettsége, munkavégzése, a család segélyezett volta, a megkérdezett elsődleges nevelői közege, negatív életesemények, testvérek száma, családi devianciák, a fiatal esetleges

---

¹² Fraser, MarkW., Richman, Jack M., Galinsky, Maeda J.: Risk, Protection, and Resilience: Toward a Conceptual Framework for Social Work Practice, 23. (3). Pp.131-143.

¹³ Pollard, John A.; Hawkins, J. David et al: Risk and Protection: Are Both Necessary to Understand Diverse Behavioural Outcomes in Adolescence? Social Work Research, September 1999. 4. oldal

¹⁴ Masten, A., Best, K., & Garmesy, N.(1990). Resilience and development: Contributions from the study of children who overcome adversity. Development and Psychopathology, 2 425-444. hivatkozva: Haight, Wendy L., „Gathering the Spirit” at First Baptist Church: Spirituality as a Protective Factor in the Lives of African American Children. 3. oldal

¹⁵ A spiritualitás – a vallásosság lelki dimenziója – elsődlegesen a pszichológiai tárgyú diskurzusban kerül elő; a közösségi részvételt feltételező vallásosság pedig jellemzően a pedagógiai, szociológiai, kriminológiai kontextusban örvend népszerűségnek. A nemzetközi vizsgálatok azonban általában külön fogalomkörben, és más diszciplináris közegben nevesítik a spiritualitás és a vallási közösségben való részvétel kérdéseit. Előfordul azonban az is, hogy a két megjelölés keveredik.

¹⁶ A kutatás módszertanáról részletes ismertető készült a kutatási beszámolóban, ehelyütt csak a lényegi pontokat ismertetem.

viselkedési zavara, az általa elszenvedett abúzus, a család konfliktusossága); az elkövetett bűncselekményekre, valamint a megkérdezett nemzetiségi hovatartozására kérdeztünk rá. A **második adatlap** az értékrend felmérést, a nemzetiségi hovatartozásra vonatkozó, valamint a vallásosság tartalmi elemeit, mérő kérdéseket tartalmazta.

A felmérés módszertanilag vegyes volt: az első adatlapot döntően direkt megkérdezés formájában töltöttük ki, öt kérdést pedig a gyermekjóléti szolgálat, valamint a javítóintézet hivatalos adatbázisára, illetve az eljáró munkatárs személyes ismeretére hagyatkozva válaszoltunk meg. Az abúzus, a viselkedési zavarok, a korábbi bűnelkövetés és a nemzetiségre vonatkozó, 'külső' besorolást mérő kérdéseket a gyermekjóléti szolgálat valamint a javítóintézet eljáró munkatársa töltötte ki.¹⁷ A nemzetiséget illetően az ún. kettős besorolásra¹⁸ hagyatkoztam – vagyis az intézményi és az önbevallás módszerét egyaránt alkalmaztam – figyelemmel a kutatás tárgyára, illetőleg a kutatói reflexivitásra. Mindkét adatlapon feltettük a KSH által nemzetiségi kisebbségként számon tartott csoportokat ábécé sorrendben, lehetőséget biztosítva a többes jelölésre.¹⁹

A II. számú adatlap kérdéseire a megkérdezettek önállóan válaszoltak.²⁰ Az értékrend kérdőívben 47 értéket kellett -2-től +2-ig terjedő skálán kellett minősíteni az „egyáltalán nem fontostól” a „nagyon fontosig”²¹. Az adatbázisban történő rögzítés során az értékmegjelölést 1 és 5 közötti tartományban rögzítettük.²² A II. számú adatlapon a nemzetiségi hovatartozásra vonatkozó kérdést a fiatal maga válaszolta meg.

---

¹⁷ Az abúzusra irányuló kérdést azért nem kérdezhettük meg a fiattól, mert pszichológus szakember bevonása nélkül a problémakör feltárásával áthágtuk volna a szakma etika szabályait. A viselkedési zavarra irányuló kérdések tekintetében a legtöbb információval a gyermekvédelmi szakember rendelkezhet. A bűnelkövetés tekintetében tájékozódhattunk volna személyesen, a vizsgálat azonban nem egy ún. látenciakutatás volt, így mivel vélelmeztük, hogy az önbevallás torzította volna az eredményeket, a hivatalos adatbázisra támaszkodtunk.

¹⁸ A Helsinki Bizottság a tárgyban készült összefoglalója így fogalmazta meg a problémát: „A *legcélszerűbb tehát a két módszer (az öndefiníció és a kérdezői kategorizáció) ötvözése, illetve az önbesorolásnál a „többes identitás” vállalásának lehetővé tétele, azaz hogy például elsősorban magyarnak, másodsorban pedig romának definiálhassa magát a kérdezett. Fontos továbbá, hogy a kutatási célnak, kérdésnek megfelelő módszert válasszunk a származás kategorizálásához.*” - Utolsó az egyenlők között. Sérülékeny csoportok törvény előtti egyenlősége a büntető igazságszolgáltatásban. Magyar Helsinki Bizottság, 2014. 22-23. oldal

¹⁹ A kutatás egyik módszertani, egyidejűleg tartalmi tanulsága is volt az, hogy a külső és a személyes besorolás során is nagyon gyakori az, hogy a fiattal egyszerre tekintik/vagy a fiatal egyszerre tekinti saját magát cigánynak/romának és magyarnak is. Ehelyütt jegyzem meg, hogy a személyes megkérdezés során gyakori tapasztalat volt az, hogy a fiatal elsődlegesen a *cigány/roma* identitását jelölte meg, és csak akkor karikázta be a *magyar* kategóriát is, amikor felhívtuk a figyelmet a többes jelölés lehetőségére.

²⁰ Az adatfelvételt végző személy csak kérdés esetén nyújthatott felvilágosítást.

²¹ A minősítendő értékek az alábbiak voltak: család, anya, egészség, nyugodt élet, munka, amit szívesen csinállok, biztonság, ne legyen balhé a családban, barátság, szabadság, munka, amivel sok pénzt keresek, önbizalom, igazat mondjak, szakmaszerzés, siker, önállóság, olyan munka, amiért mások megbecsülnek,gyermekek/gyermekáldás, szerelem, megbocsátás, nagycsaládban tiszteljenek, takarékoskodás, jó tanuló legyek, vonzó külső, kiegyensúlyozottság, eredetiség, szellemi értékek/tanulás, pénz, önzetlen segítség, másokról való gondoskodás, társadalmi igazságosság, a természet védelme, szex, hazaszeretet, Istennek tetsző/büntelen életet éljek, márkás cuccok/menő ruhák, szomszédok elismerése, bulizás/szórakozás, verseny/harc/küzdelem, testi erő/izom, népszerű legyél a haverok közt, igazságot tegyek, ha sérelem ér (bosszú), vallás/Istenhit, hatalom, plázázás/lógás a haverokkal, én lehessen a főnök/én mondjam meg, ki mit csinál. **Az értékeket a teljes minta által rangsorolt sorrendben tüntettem fel, vagyis a legnépszerűbb értéktől a legkevésbé népszerű felé haladva.**

²² A kérdőívben a negatív értéktartomány jelölése nem véletlen, hiszen így érzékelhető az, ha egy fiatal értékrendjében valami ellentétes a gondolkodásmódjával, és nem pusztán semleges.

*A vallásosság mérése*²³

A vallásosság mérése az egyik legösszetettebb szociológiai feladat, mivel a vallásnak számos – objektív mércével alig, vagy nehezen mérhető – dimenziója van. A legegyszerűbben a felekezeti hovatartozás kérdése ellenőrizhető.²⁴ A felekezeti hovatartozás, precízebben fogalmazva 'felekezeti valahová tartozás' érdeemben azonban nem mond semmit a vallásosság tartalmáról, hiszen a felekezeten kívüliek és a felekezeten belüliek között egyaránt találunk olyanokat, akik a maguk módján bár, de valamiféle vallási kötődést mutatnak. A vallásosságot így a Tomka Miklós nevével fémjelzett kategóriák mentén is szondáztuk: a kérdőívbe bekerültek a *vallásos vagyok*, a *magam módján vallásos vagyok*, és a *nem vagyok vallásos* választási kategóriák²⁵, illetve a fiatal korosztályra tekintettel feltüntettünk egy '*nem tudom eldönteni*' válaszlehetőséget is. A vallásosság kérdésének közösségi dimenziójában azt mértük fel, hogy a megkérdezett és családja jár-e rendszeresen bármely vallási közösségbe.

A vallásosság mibenlétének meghatározására²⁶, pedig a leggyakrabban alkalmazott többdimenziós tipológiát, a Glock és Starck által kidolgozott ötdimenziós vallásossági modellt használtuk.²⁷ Az ideológiai dimenzióban a 'hiszek Istenben'²⁸, a rituális dimenzióban 'közösségbe járok/ szoktam imádkozni'; a tapasztalati dimenzióban 'a volt olyan vallással kapcsolatos, lelki élményem/Istenélményem, ami nagy hatással volt rám', a következményi dimenzióban pedig 'a vallás által tételezett szabályokat betartom' válaszlehetőségeket tüntettük fel.²⁹

A kutatási minta összetétele

A kutatás által elemzett mintába összesen 513 fiatal került, a megkérdezettek 70,8%-a volt fiú és 29,2%-a lány. A válaszadók 9,7% volt tizenéves, 17,5% tizenöt, 24% tizenhat, 30,6% tizenhét, 14,2%-a pedig 18 éves.³⁰ Nemzetiségi bontásban 34,5% volt a *magukat magyarnak*,

---

²³ Kérdésként merül fel, hogy a fiatalok körében van-e létjogosultsága a vallásosság mérésének. (Sifers, Sarah K., Warren Jared, S., Jackson, Yo: Measuring Spirituality in Children, Journal of Psychology and Christianity, Fall, 2012.) A hazai és nemzetközi szakirodalom megegyezik azonban abban, hogy a tinédzsereknél már markánsan megfogalmazódnak vallási képzetek, érzetek, ad absurdum elkötelezettség is. Rosta szerint: ...[a] gyermek és fiatalkor során a vallással kialakult viszony az esetek nagy részében később már legfeljebb csak kis mértékben változik." Rosta Gergely: Hit és vallásgyakorlat, Magyar Ifjúság Tanulmánykötet, 316. oldal

²⁴ A felekezeti arányok és a felekezeti tagság azonban csak egy szűk aspektusát jelenítik meg a vallásosságnak, hiszen mindössze arról tanúskodnak, hogy hány ember él az adott területen, aki az adott felekezethez tartozónak mondja magát – ami gyakran nem jelent többet annál, mint hogy milyen vallásúnak lett megkeresztelve.

²⁵ Tomka Miklós: A vallásosság mérése. In: Máté-Tóth András – Jahn Mária (szerk.): Studia Religiosa. Tanulmányok, András Imre 70. születésnapjára, Bába és Társa Kft., Szeged, 1998, 18–31.

²⁶ A vallásosság klasszikus mérési módszere Gordon Allport nevéhez fűződik, aki a vallásosságot mint „külső-belső” vallásosságot mérte. Az Allport-módszer a mai napig kiemelkedő tárgya a valláskutatásnak, ld. Niko Tiliopoulos, Annamieke P. Bikker, Anthony P.M. Coxon, Philip K. Hawkin: The means and ends of religiosity: A freshlook at Gordon Allport's religious orientation dimensions, ScienceDirect, Personality and Individual Differences 42 (2007), 1609–1620. oldal.

²⁷ Közvetlen idézet: Rosta Gergely: A vallásosság dimenziói és típusai, in: dr. Bánlaky Éva–Karczub Gyula: A hitről, Budapest 2000, 97. oldal.

²⁸ Az Isten szó nagybetűvel való írását a hit iránti tiszteletem indokolja.

²⁹ A kutatás kérdéssora mellőzte az intellektuális dimenzióra történő direkt rákérdezést.

³⁰ A korosztályi bontásban – bár a mintát a 14 és 18 év közöttiekre korlátoztuk – a hibaszázaléknak megengedhető módon, tizenkilenc olyan fiatal is került, aki még nem érte el a 14. életévét (egy 11 éves, kettő 12, hat 13) és egy fő volt, aki meghaladta azt, vagyis 19 évesen került a megkérdezettek közé.

a 29,6% *magukat cigánynak* vallók és az ún. 26,1% a magukat magyarnak és romának is (továbbiakban: *vegyes* identitásúak) aránya.³¹

A vizsgálat fő szempontja az volt, hogy a megkérdezett – hátrányos helyzetű – fiatalok között egyaránt legyenek bűnelkövetők és szabálykövetők is. A fiatalok 40,2%-a (206 fő) követett el bűncselekményt, 7,2%-a (37 fő) szabálysértést, 13,8%-a (71 fő) pedig bűncselekményt és szabálysértést is³², vagyis a válaszadók 61,2%-a követett el valamiféle törvénszegést.³³

A megkérdezettek alacsony iskolai végzettséggel rendelkeztek: a teljes minta 72,5%-ának maximum általános iskolai végzettsége volt, és ezeknek is mindössze a fele fejezte be a nyolc osztályt. Iskolatípusok szerinti bontásban kiderült, hogy 62,4% járt általános tanrendű iskolába, 1,9% egyházi intézménybe, 6,6% kizárólag 'speciális igényű osztályba' és 0,8% volt kezdettől magántanuló.

Az anyák 65,3%-a végzett maximum nyolc általánost, az apáknál ez az arány 56,7% volt.³⁴ A szülők munkaerő piaci pozíciója heterogén volt: az apáknak mindössze 26,7%-a rendelkezett stabil existenciával, az anyáknak pedig mindössze 21,4%-a dolgozott folyamatosan. A szocio-ökonómiai tényezők kiváló markere volt az, hogy 513 tinédzserből 390-en mondták azt, hogy a család állami támogatásban részesült, vagyis a megkérdezettek 76%-a segélyre szorult.

Borúsabb kép rajzolódott ki, amikor a családi viszonyok stabilitását elemeztük. A megkérdezetteknek mindössze 33,3%-a nőtt fel kétszülős családban, és 12,1% nevelkedett úgy, hogy születésétől a felmérés időpontjáig csak egyetlen nevelői közeg vette körül.³⁵ Jellemző volt az elsődleges közeg folyamatos változása. 21%-nak az életében pedig megjelent a gyermekotthoni nevelés és a tinédzserek 16,4%-át hosszabb-rövidebb ideig a nagyszülei vagy távolabbi rokonok nevelték.

A minta vallási összetétele, a vallásosság egyes dimenzió³⁶

---

³¹A megkérdezettek egy része három/négy/öttszörös nemzetiségi hovatartozást is jelölt, ezeket azonban nem értékeltük, mert (bár előfordulhat valós többes identitás is), a válaszok jelentős részben komolytalanok voltak. 4 gyermek mondta magát bolgárnak, 2 lengyelnek, 1 németnek, 2 örménynek és cigánynak, 3 cigánynak és romának, két fő magyar/cigány/román vegyes identitásúnak, újabb 2 pedig gyermek roma/ukrán identitásról számolt be. 3 fiatal egyszerre mondta magát magyarnak/cigánynak és romának.

³²A bűncselekményeket jellemzően vagyon tárgy sérelmére valósították meg (32,4%). Mindössze a cselekmények 6,2%-a irányult személy ellen, 3,3% volt közrend elleni bűncselekmény és 0,8%-a kábítószerrel visszaélés. 6 fiatal követett el személy, vagyon és közrend elleni bűncselekményt is, 3-an személy, vagyon és kábítószeres deliktumot és két olyan gyermek is volt a megkérdezettek között, akiknek a tette mind a négy védett jogtárgy ellen irányult. Az elkövetett bűncselekmények típusát illetően azonban nagy volt az adathiány.

³³A többiek olyan fiatalok voltak, akiket a gyermekjóléti szolgálat egyéb okból gondozott: 8,6%-ot iskolai hiányzás (44 fő), 6,4%-ot családi problémák (33 fő), 1,6%-ot a gyermek magatartás zavara (8 fő), 0,6%-ot a kiskorú várandóssága (6 fő) miatt, illetőleg egy fiatal volt utógondozott, és 3-an kerültek szökés miatt a gyermekvédelem látókörébe. A többi megkérdezetről a gondozásba vételt illetően nem volt adatunk.

³⁴Itt figyelembe vesszük, hogy a vizsgált korosztály átlagosan 14-18 éves, azonban a végzett osztályok száma még így is alacsony, hiszen összesen kilenc olyan fiatal volt, akinek az életkora (mivel fiatalabb tizenégy évesnél) indokolta azt, hogy nem fejezte be a nyolc általánost.

³⁵Csak az anyja (4,5%), csak az apja (0,6%), édesanyja és annak partnere (2,3%), édesapja és annak partnere (0,6%), egyéb hozzátartozója (nagyszülő, nagybácsi, nagynéni stb.) (0,8%) vagy nevelőszülője (0,4%) nevelte.

³⁶Rosta Gergely: Vallásosság a mai Magyarországon, Vigília, 2011/10. 76. évfolyam, 742. oldal

A vallásosság kérdését – ahogyan az a módszertani elemzésből is kiderült – részletesen nagyító alá vettük. A *vallásos/maga módján vallásos/nem vallásos kategóriák* informáltak a leghitelesebben a fiatalok vallásos attitűdjéről. 20,5% mondta magát vallásosnak és 26,3% a maga módján vallásosnak, 35,1% nem vallásosnak, és 11,5% volt döntésképtelenek, 4,3% választ megtagadók aránya. Vagyis 46,8%-ra tehető a valláshoz vonzódók és 50,1%-ra azoknak az aránya, akik elutasítják a vallásos érzületet vagy bizonytalanok abban.

A vallásosság mibenlétének meghatározásában markáns különbségek mutatkoztak az egyes kategóriák jelölésében. A válaszadók egyszerre több opciót is megjelölhettek, hogy vallásosságuk tartalmát definiálják. Egyetlen kategória kiemelése csak az Istenhit kérdésében tűnt meghatározónak: 23,6% mondta magáról, hogy – imádkozás és közösségbe járás nélkül, – de hisz Istenben. A második legnépszerűbb kategória 'az imádság és az Istenit' együttes jelölése volt: 16,8% határozta meg vallásos viszonyulását ily módon; és 2,3% definiálta magát olyan rendszeres közösségbe járónak, aki szokott imádkozni, és hisz Istenben is.³⁷

A vallási közösségbe járást illetően a fiatalok döntő hányada (52%) úgy nyilatkozott, hogy sem ő, sem a családja nem tartozott vallási közösséghez. 4,9%, volt saját maga elkötelezett, de családja nem; és kb. kétszer ennyien (9,7%) vallottak ennek az ellenkezőjéről. 10,9% mondta azt, hogy családjával együtt tagja vallási közösségnek, 6,6% pedig kilépésről adott számot, amiből összesen 6 olyan személy volt, akinek az egész családja elhagyta a közösséget.³⁸

A tinédzserektől azt is megkérdeztük, hogy 'volt-e olyan vallási élményük/Istenélményük, amely hatást gyakorolt rájuk, és, ha igen, az hogyan hatott a személyiségükre?'. 16,2% mondta azt, hogy nyugodtabb lett egy vallási élmény hatására, 8,6%, hogy elfogadóbb lett másokkal, 2,5%, hogy saját magával lett toleránsabb; mindössze 1,4% vallott arról, hogy saját magával vagy másokkal kritikusabbá vált. 3%-nak pedig az élete teljes egészében megváltozott az élmény hatására. Ugyanilyen arányban voltak azok, akik a változást tartalmi dimenziókkal (elfogadás, nyugalom) is alátámasztották.

A megkérdezettek felekezeti megoszlása az alábbi volt: 14,4% mondta magát római katolikusnak, 6% görög katolikusnak, 0,4% ortodoxnak (görög keletinek), 22,4% reformátusnak, 1,8% evangélikusnak, 0,2% azaz egy fő izraelita hitvallásúnak, 1,8% baptistának, 2,1% pünkösdistának és 1,6% Jehova Tanújának. Tizenkilenc fő, vagyis 3,7% a Hit Gyülekezetét jelölte meg a vallási közösségeként. A teljes mintából a megkérdezettek 40,5%-a nem válaszolt a felekezeti hovatartozásra vonatkozó kérdésre.³⁹

---

³⁷ Mindössze 1% mondta azt, hogy „csak” közösségi tag, 6,4%-a számolt be imádkozásról, 1,8%-a vallási élményről és 1,6%-a arról, hogy a vallás által tételezett szabályokat betartotta. 174 fiatal egyáltalán nem válaszolt erre a kérdésre.

³⁸ A válaszadók 7,4%-a adott értelmezhetetlen választ, azzal, hogy egymásnak ellentmondó, többes jelölést alkalmaztak. A megkérdezetteknek mindössze 3,1%-a nem válaszolt erre a kérdésre.

³⁹ A 2001-es Népszámlálási adatok értelmében a történelmi egyházak az alábbi megoszlást mutatták: a lakosság 51,9 % volt római katolikus, 2,6% görög katolikus, 15,9% református, 3%-a evangélikus és 0,1% izraelita. A felekezeti megoszlás szempontjából a Magyar Ifjúság mérés adatai (amely 15-29 évesek között készült), a felekezeti arányszámok nagyrészt megfelelnek a teljes felnőtt mintán végzett kutatások eredményeinek.” (Rosta Gergely: Hit és vallásgyakorlat, Magyar Ifjúság 2012, Tanulmánykötet, 321. oldal)

Vallásosság és nemzetiségi identitás

Jelen felmérésünk egyik alapfeltevése az volt, hogy a *cigány vagy vegyes identitású* fiatalok jobban vonzódnak a valláshoz, mint nem roma társaik, és ez az eltérés az értékrendjükben is manifesztálódik.⁴⁰ A hipotézist a tavalyi évben végzett kutatásra alapoztam, amelyben a szakirodalom feldolgozásán kívül, cigány pasztorációs, cigánymissziós tevékenységet végző roma és nem roma nemzetiségű lelkipásztorokkal, papokkal készítettem interjúkat. A vallási kérdések elemzésekor a nemzetiségi önbesorolási adatokra hagyatkoztunk.

A legfontosabb adatsort a *vallásos/nem vallásos/ maga módján* paraméterek szerinti csoportosításban kaptuk. Ezt a kategorizálást alkalmaztuk a viselkedésbeli problémák, valamint az értékkérdések elemzésekor is.

A vallásosság megoszlása nemzetiségi bontásban

Nemzetiség/vallásosság	Magukat magyarnak mondók	Magukat cigánynak vallók	Vegyes identitásúak
vallásos	11,9%	25%	27,9%
maga módján vallásos	28,8%	21,2%	24,8%
nem vallásos	48%	36,2%	29,7%

A táblázatból látszik, hogy a magukat magyarnak mondók minden vonatkozásban szekularizáltabbak roma, kiváltképpen pedig vegyes identitású társaiknál. A 'vallásos' és a 'maga módján vallásos' kategóriákat összevonva, kiderült, hogy a 'roma' fiatalok 47,4%-a mondta magát valamilyen formában vallásosnak, a vegyes identitásúak 52,7%-a, míg a nem romáknak 40,7%-a.

A vallásosság *egyes dimenzióit* elemezve leszögezhetjük, hogy mindhárom nemzetiségi csoportban a vallásosság 'hitbéli' eleme, vagyis az Istenhit bizonyult a legmeghatározóbbnak. A *magukat magyarként* meghatározók 24,9%-a vallotta azt, hogy hisz Istenben, és 10,7% adott számot Istenhitről és imádkozásról. Anélkül, hogy az imádkozás, közösségbe járás és vallási élmény további vetületeit 'boncolgatnánk', említést érdemel, hogy a magyar önmeghatározást választók **45,7%-a** nem tartotta fontosnak hitbéli dimenzió megjelölését.

A *magukat romaként* meghatározó válaszadók körében a vallásosság sokkal színesebb képet mutatott. Ebben a körben voltak olyan fiatalok is, akik az öt aspektusból négy lehetőséget bekarikáztak. Az Istenhit prioritását megfogalmazók 25%-ot, az Istenhitet és rendszeres imádkozást 20,4% tettek ki a mintából, 2,6% pedig közösségbe is járt a két előbbi kategória választásán kívül. Mindössze **31,5%** nem határozta meg hitének összetevőit, ami szignifikáns eltérésnek mondható a magyar öndefiníciót használókhoz képest.

⁴⁰ A kutatás releváns kérdése volt, hogy *felrajzolható-e bármilyen érdemi értékrendszerbeli eltérés a roma és nem roma fiatalok között*. A 2013. évi kutatásom során arra a következtetésre jutottam, hogy több olyan érték is létezik, amely fontosabb lehet a cigány közösségekben élők számára, mint a többségi társadalom tagjainak. Ezek pl. a család, illetőleg a kisközösségi értékek. Ehelyütt azonban az értékrend nemzetiségi alapon történő bontásával nem foglalkozom.

A *vegyes identitásúak* közül 23,1% mondta azt, hogy vallásossága kizárólag az Istenbe vetett hitre korlátozódik, 6,2% vallotta ugyanezt az imádságról, 20,7% volt, aki imádkozni is szokott és hisz Istenben, és 3,7% jelölt meg egyéb verziókban kettős hitelményt. A legszínesebb variáció itt jelentkeztek a valláshoz fűződő élményeknek. 9,6% volt ugyanis azoknak az aránya, akiknek a vallásossága három, és 2% azoké, akiknek négy hitbéli dimenzióra is kiterjedt.⁴¹ A *vegyes identitásúaknak* **27,6%** nem nyilatkozott arról, hogy vallásossága – ha ilyen van – milyen tartalmi elemeket hordoz.

A *magukat magyarnak valló* válaszadók 70,1%-a nyilatkozott úgy, hogy sem ő, sem a családja nem tagja vallási közösségnek, ugyanez a '*magukat a cigánynak/romának*' vallók között csak 47,4%-ot jelentett.

Anélkül, hogy a felekezeti megoszlást részletesen elemeznénk, mindössze arra világítok rá, hogy a vallási hovatartozásról nyilatkozó arányában volt a legnagyobb az eltérés a három nemzetiségi csoportban. A *magukat magyarnak* vallók 53%, a *magukat romának* mondók között 48%, míg a *vegyes identitásúaknak* csak a 30,2% tagadta meg a választ felekezeti hovatartozásra vonatkozó kérdésre.⁴² Egyebekben megemlítendő, hogy a baptista, pünkösdi hitvallású gyülekezetek, valamint a Hit Gyülekezete népszerűbb volt a *magukat romának* vallók és a *vegyes identitásúak* között, mint a *magukat magyarként definiálók* sorában.

Vallásosság, bűnelkövetés, szerhasználat

Előfeltevésünk az volt, hogy a vallás iránti vonzalom, főként pedig az elkötelezettség, pozitív irányba tereli az egyént. Arra számítottunk tehát, hogy a vallásosság és a bűnelkövetés között negatív korrelációt lesz. A mintából az derült ki, hogy a bűncselekményt elkövető fiatalok 24,8%-a mondta magát vallásosnak, 29,1%-a nem vallásosnak, 29,6%-a pedig maga módján vallásosnak.⁴³ A nem bűnelkövető fiataloknak ellenben 16,8%-a volt vallásos, 38,9%-ban nem vallásos és 25,3%-ban a maga módján vallásos.⁴⁴ Megállapítható tehát, hogy ez a hipotézisünk nem igazolódott, hiszen a bűnelkövető fiatalok jobban vonzódtak a valláshoz, mint nem bűnelkövető társaik. Az előbbieknél ugyanis 55,4% definiálta valamiképpen vallásosnak magát, a nem deviánsoknak mindössze 44,3%-a.

A nemzetközi vizsgálatok szerint a vallásosság – leginkább annak spirituális dimenziója – visszatartó szerepet játszik a drogfogyasztásban.⁴⁵ Vizsgálatunk nem elemezte részletesen a

---

⁴¹ Volt olyan a válaszadók között (1 fő), aki az Istenhitet, a vallási közösségbe járást, az imát, a vallási élményt és a szabálykövetést is feltüntette hitének összetevőjeként.

⁴² A mintavétel megfelelt az országos arányoknak, hiszen a románok döntően római katolikusok és reformátusok. A pünkösdi közösség térhódítása szintén jellemző ebben a körben. A mintavétel a vallási szóródás tekintetében tükrözte a regionális sajátosságokat is, hiszen Kelet-Magyarországon, (Hajdú-Bihar és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében) nagy a reformátusok, és – a vallás országos lefedettségéhez képest – a görög katolikusok aránya is.

⁴³ Tizenkilenc fiatal (9,2%) nem tudta eldönteni, hogy hogyan viszonyuljon ehhez a kérdéshez.

⁴⁴ 1 fő volt, aki vallásos és a maga módján vallásosnak is jelölte magát, valamint egy másik, aki maga módján vallásosként és döntésképtelenként határozta meg magát.

⁴⁵ A nemzetközi szakirodalom szerint a közösségi részvétel elsősorban a decens kortárs csoporttal való azonosulás értékfejlesztő, és attitűdbefolyásoló hatása által csökkenti a szerfogyasztást, míg a spiritualitás az ellenálló képességet és kitartást erősíti személyes énkép javításán keresztül. (Hodge, D. R., Cardenas, P. et al: uo. 16-17. oldal)

függők (drogfogyasztók, alkoholisták) körét, azonban a magatartási zavarok között feltüntetjük az addikció problémáját is. A szakemberek válaszaiból az derült ki, hogy 70 olyan fiatal volt, aki szerfüggő volt. A csoport 30% mondta magát vallásosnak, 34,3% nem vallásosnak, 22,9% a maga módján vallásosnak.⁴⁶ Az adatok alapján látható, hogy a magukat vallásosnak vallók aránya határozottan (mintegy 10%-kal) nagyobb ebben a körben, mint a minta egészében; és ha ehhez hozzáadjuk a maguk módján vallásosakat, akkor kiderül, hogy a drogfogyasztók között 52,9%-ra tehető azoknak az aránya, akik pozitívan viszonyulnak a vallási kérdésekhez.⁴⁷ Vagyis a szerhasználat tekintetében sem nyert megerősítést az az előfeltevés, miszerint a vallásosság visszatartó erővel bír.

Vallásosság, értékrend⁴⁸

Anélkül, hogy a vizsgált fiatalok értékterképét felrajzolnánk, tanulmányomban csak a vallásos és nem vallásos fiatalok értékrendjét vetem össze. A két csoport több ponton is szembevetendő eltérést mutatott. A nem vallásos fiataloknál a *család, az anya, az egészség* és a *ne legyen balhé a családban* fogalmi kerületek az élre, míg a vallásosoknál a listavezető érték a *szívesen végzett munka* volt, pontszámát és helyezését tekintve is. Szignifikáns különbség volt a két csoportban a *jó tanuló legyek és a szakmaszerzés* fogalmainak megítélésében is. A munkához kötődő, valamint a sikert a szorgalmas tanuláshoz és szakmaszerzéshez kötő értékek a vallásos megkérdezettek körében sokkal fontosabbak voltak, mint 'ateista' társaiknál.

Még látványosabbak voltak az eltérések, amikor a 'klasszikus keresztény' értékeket mértük. A *bűntelen/Istennek tetsző életet éljek*⁴⁹ több, mint egy átlagponttal vizsgázott jobban a vallásosoknál, mint 'hitetlen' csoportban. Hasonló mértékben tért el a *megbocsátás, az önzetlen segítség* megítélése, vagy a *másokról való gondoskodás* értéke is; ahogyan a kisközösségiként aposztrofált (*nagycsalád általi tisztelet, a szomszédok elismerése*) fogalmak is sokkal népszerűbbek voltak a vallásos csoportban. A lelki békére törekvésnek megfelelő fogalom volt a kérdőívben a *kiegyensúlyozottság*, ami a vallásos fiatalok számára meghatározóbb volt, mint a többieknek, és lényegesen fontosabb volt számukra – az összes fenti értékkel egyetemben – mint a *pénz/gazdagság* fogalom-pár.

Összegzés

A kutatás alapfeltevése az volt, *hogy a roma és nem roma fiatalok között különbség van a vallásosság szempontjából*. Hipotézisként fogalmaztuk meg azt is, *hogy a vallásosság érdemi hatást gyakorol a viselkedésre, valamint az egyén értékrendjére is*.

---

⁴⁶ 8,6% nem tudott döntést hozni erről a kérdésről.

⁴⁷ Csekélynek mondható azoknak az aránya, akik részt vettek vallási közösség tevékenységében (5,7%), azonban 27,4% számolt be Istenbe vetett hitről és újabb 17,1% arról, hogy hisz Istenben és imádkozni is szokott. Az Istenhit más relációkban (szabályok betartása, stb.) is megjelent, vagyis a drog- vagy alkoholfüggők 58,8%-a tett tanúbizonyságot transzcendentális elkötelezettségéről.

⁴⁸ Az értékrend kérdések elemzésekor a legegyszerűbb elhatárolást vettük alapul vagyis a „magát vallásosnak mondó” és magát nem vallásosként meghatározók körét. Amikor a maguk módján vallásosakat is a „vallásosak” köréhez soroltuk, az eredmény nem változott érdemben.

⁴⁹ Ez azt jelenti, hogy a kérdés jó kontroll-kérdésnek is bizonyult a vallásosság mérésére.

Az első hipotézisünk *igazolást nyert*. A magukat magyarnak mondók körében több szempontból is erősebbnek bizonyult a szekularizáció: a vallási közösséghez tartozás, a vallásosság/nem vallásosság alapkérdésében, a vallás egyes dimenzióban, egyszerűsített módon is, hogy a magukat magyarnak vallók sokkal kevesebben válaszoltak a felekezeti hovatartozást mérő kérdésre. Látható volt az is, hogy az Istenhit a vallásosság legfontosabb összetevője, és sokkal nagyobb arányban vannak a roma identitást valamiféleképpen felvállalók között azok, akik Istenbe vetett hitükről beszámoltak, mint a nem roma megkérdezettek körében.⁵⁰ A vallásosság minden vetületére, összetevőjére az *ún. vegyes identitásúak* bizonyultak a leginkább fogékonyak.

Másik *hipotézisünk, ami a vallásosság és az egyén viselkedésének összefüggésére* vonatkozott, nem igazolódott. Nem volt kimutatható közvetlen és negatív korreláció a bűnelkövetés és vallásosság, valamint a szerhasználat és a vallásosság között.

Igazolást nyert azonban a *vallásosság és az értékrend érdemi 'együttmozgására'* vonatkozó feltevésünk. Látható volt, hogy a vallás döntően befolyásolta az egyén értékrendjét, még ha viselkedését – első lépésben és automatikusan – nem is. A magukat vallásosnak mondó fiatalok a társadalmilag elfogadott értékeket magasabbra kalibrálták, mint a nem hívő társaik, és értékrendjükben kiemelkedő szerephez jutottak *a munkához, tanuláshoz köthető értékek*, ahogyan sokkal fontosabbak voltak az *ún. hagyományosan keresztény értékek és közösségi értékek* is, mint nem vallásos társaik.

Kopp Mária, Skrabski Árpád és Pikó Bettina vizsgálatai szerint a vallásosság azért játszik kulcsfontosságú szerepet az egyén életében, mert növeli 'az élet értelmébe vetett hitet'. „Az élet értelmébe vetett bizalom ugyanakkor több további, a pozitív életminőség szempontjából meghatározó tényezővel szoros kapcsolatot mutat, a személyiség fejlettségének, önazonosságának, kompetenciájának, sikeres megbirkózásának, a környezetével kialakított harmóniájának igen jó mérőeszköze.”⁵¹

Másképpen fogalmazva, a vallásosság mint protektív faktor nem közvetlenül fejt ki hatását, hanem áttételesen – Fraserék csoportosítását használva – kiegyenlítő tényezőként hat az egyénre.⁵² Ami a mintánk tanúsága szerint akképpen értelmezhető, hogy a vallásos fiatalok számára azok az értékek válnak fontossá, amelyek legitim elérési utat biztosítanak a társadalmi sikerekhez, és a 'becsületos, tisztességes élet', a 'talpon maradás' elengedhetetlen eszközei, mint amilyenek a munka és a tanulás.

A munkához kapcsolódó értékek, valamint a közösségi együttélést támogató tulajdonságok fejlesztésének a relevanciáját hangsúlyozza az Európai Unió fiatalok bűnelkövetőkre vonatkozó véleménye is. „A társadalmi vagy állampolgári *értékekre* – mint a szabályok betartása, a szolidaritás, a nagylelkűség, a tolerancia, mások tisztelete, az önkritika, az

---

⁵⁰ Összevonva a vallásosság mibenlétének egyes kategóriáit megállapítható, hogy a 'magyar' tinédzserek 35,6%-a, a magukat romának vallók 45,4%-a és vegyes identitásúak 43,8%-a vallott Istenbe vetett hitéről.

⁵¹ Kopp M.-Skrabski Á: im.11. old.

⁵² A *Fraser-Richman-Galinsky* szerzőhármas – a család, iskola, valamint a szegénység, szülői munkanélküliségnek, szerhasználat és családon belüli erőszak alacsony volta mellett – a vallásos elkötelezettséget az ún. kiegyenlítő tényezők közé sorolta. A kiegyenlítő (compensatory) jellegű védőfaktorok mellett, az ún. puffer jellegű (buffering), valamint a – rizikófaktorok mintájára, annak logikája szerint – az ún. kumulatív (cumulative) protektív faktorokkal kalkulál a tudományos gondolkodás.

empátia, a *jól végzett munka érzése* – nevelés; illetve ezek átadása nem megfelelő, és a 'globalizált' társadalmunkban, ezek szerepét egyre inkább az olyan haszonelvűbb értékek veszik át, mint az *individualizmus, a versenyszellem vagy a javak mértéktelen fogyasztása*, amelyek bizonyos helyzetekben a társadalomtól való eltávolodást váltanak ki.”⁵³

Összegezve tehát az eredményeket, a cél semmiképpen sem az, hogy a vallási programokat kizárólagossá tegyünk a fiatalok körében, megfontolandó lenne azonban „a bűnmegelőzésben olyan spirituális és vallási elemeket is alkalmazni, amelyek növelhetik a programok eredményességét”⁵⁴, pozitív irányba befolyásolva az egyén értékrendjét, személyes tulajdonságait, kiváltképpen azoknál a halmozottan hátrányos helyzetben lévő fiataloknál, akik eleve fogékonyak a vallásra.

* A tanulmány megjelent: Vókó György (szerk.): Kriminológiai Tanulmányok 52. Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2016, 192–210. o.

---

⁵³ Európai Gazdasági és Szociális Bizottság 2006/C110/13-as véleménye „A fiatalok bűnözés megelőzése. A fiatalok bűnözés kezelésének módjai és a fiatalokra vonatkozó igazságszolgáltatási rendszer szerepe az Európai Unióban.2.1.8. pont.

⁵⁴ Hodge, D. R., Cardenas, P. et al: uo. 17. oldal